

ΤΟ ΔΗΜΩΔΕΣ ΑΣΜΑ

“Ο ΥΠΝΟΣ ΤΟΥ ΑΓΟΥΡΟΥ ΚΑΙ Η ΛΥΓΕΡΗ”

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

Τὸ δημῶδες ἄσμα περὶ τοῦ ἀγούρου (νέου παλληκαριοῦ), ὅστις παρακαλεῖ τὴν λυγερὴν (τὴν νεαρὰν σύζυγόν του), ἵτις τὸν ἔξυπνῷ τὴν πρωίαν ἐκ τοῦ ὕπνου προώρως, νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ συνεχίσῃ τὸν ὕπνον του, ὅπως συνέλθῃ ἐκ τοῦ κόπου τῆς μάχης, τῆς δοπίας τὴν ἐπικίνδυνον διεξαγωγὴν διηγεῖται εἰς αὐτήν, εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλους τοὺς Ἑλληνικοὺς τόπους πλὴν τῆς Κύπρου, ἐν μέρει δὲ καὶ τῆς Κρήτης, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ σχετικοῦ φακέλου τοῦ ἄσματος ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχείῳ.

Τὸ ἄσμα τοῦτο, ἀδόμενον κυρίως κατὰ τὸν γάμον, εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τοὺς κάτωθι τρεῖς τύπους παραλλαγῶν.

A'.

Τώρα τὰ πουλιά, τώρα τὰ χελιδόνια,
τώρα οἱ πέρδικες συχνολαλοῦν καὶ λένε.
— «Ξύπν³, ἀφέντη μου, ξύπνα καὶ μὴν κοιμᾶσαι».
— «Ἀφ’ σε με, λυγερή, λίγον ὕπνον νὰ πάρω,
5 γιατ’ ἀφέντης μου πόψε στὴ βάρδια μ’ ἔχει,
γῆ νὰ σκοτωθῶ,¹ γῆ σκλάβο νὰ μὲ πάρουν.
“Ἐδωσ² δ Θεός, κερὰ η Παναγία
κ’ ἔξεσπάθωσα σὲ δυό, σὲ τρεῖς χιλιάδες.
Χίλιους ἔκοψα καὶ χίλιους σκλάβους πῆρα·
10 ἦρας μοῦ φυγε κ’ ἐκεῖνος λαβωμένος·
είχε ἀχτοῦ² φτερόλα κ’ ἐπέταξε καὶ πάει.
Πῆρα τὸ δρομό, δρομὸν τὸ μονοπάτι·
βρίσκω ἔνα δεντρό, ψηλὸ σάν κυπαρίσσι.
— «Δεῖξε μου, δεντρό, χωρὶδὸ νὰ πά’ νὰ μείνω».
15 — «Νὰ δ κορμός μου καὶ δέσε τ’ ἄλογό σου,
νὰ οἱ κλῶνοι μου, κρέμασε τ’ ἄρματά σου·
νὰ κι δ ἥσκιος μου, πέσε, γλυκὰ κοιμήσου,
κι δταν σηκωθῆς, τὸ νοῖκι μου γυρεύω,

¹ Χειρ. : σκοτωθῆ.

² ἀετοῦ.

τρία σταμνιά νερό στή φίξα μου νὰ χύσῃς».

- 20 - «Φοῖξε, ἥλιε, καὶ γῆς μὴ τὸ ἀπομένης
ώς καὶ τὸ δευτὶ τὸ νοῖκι του γυρεύει».

*Αγχίαλος. - Λ.Α., ἀρ. 1104B, σ. 57 - 58
(Γ. Α. Μέγας, 1937)

A'.I

- Τώρα τὰ πουλιά, τώρα τὰ χελιδόνια
τώρα οἱ πέρδικες συχνολαλοῦν καὶ λέγονται.
- «Ξύπνα, ἀφέντη μου, ξύπνα καλέ μὲν ἀφέντη·
ξύπνα ἀγκάλιασε κορμὶ κυπαρισσένιο
5 κι ἄσπρονε λαιμό, βυζάτσα σὰν λεῖμόνι,
σὰν τὸ κρυό νερό, σὰν τοῦ Μαιϊοῦ τὸ γάλα».
- «Ἄς με, λυγερή, λίγο ὑπνο νὰ πάρω
γιατὶ ἀφέντης μου στὴν βάρδια μὲν ἔχει ἀπόψε
γιὰ νὰ σκοτονθῶ γιὰ σκλάβον νὰν ἐμείνω.
10 Μά δώκε δ Θίδες καὶ ή Παραγιὰ Παρθένα
καὶ ἐξεσπάθωσα σὲ δυό, σὲ τρεῖς χιλιάδες·
χιλιοὺς ἔκοψα καὶ χιλιοὺς σκλάβους πῆρα
μὲν ἔτας μὲν ἔμεινε καὶ ἐκεῖνος λαβωμένος.
Παίρων τὸ στρατί, στρατὸν τὸ μονοπάτι·
15 βρίσκω ἔνα δενδρὸν ψηλὸν σὰν κυπαρίσσιο.
- «Δέξε μου, δενδρό, δέξε μου, κυπαρίσσι,
γιὰ νὰ κοιμηθῶ, λίγον ὑπνον νὰ πάρω».
- «Νὰ καὶ η φίξα μου καὶ δέσε τὸ ἄλογό σου,
νὰ καὶ οἱ κλῶνοι μου, κρέμασθε τὰ ἄρματά σου,
20 νὰ κι δησκιος μου, πέσε, γλυκὰ κοιμήσουν
καὶ σὰν σηκωθῆστε τὸ νοῖκι νὰ πληρώσητε,
δυὸ σταμνιά νερό στή φίξα μου νὰ φίξητε».
- «Ἀκονσ' οὐρανὲ καὶ γῆς μὴν τὸ βαστάξητε
ώς καὶ ἔτας δενδρὸν τὸ νοῖκι μοῦ γυρεύει
25 δυὸ σταμνιά νερό στή φίξα του νὰ φίξω».

*Σκόπελος. - Λ. Α., "Υλη, ἀρ. 35.
(Γ. Ν. Ἀγγελος, 1888)

B'.

- Τώρα τὰ πουλιά, τώρα τὰ χελιδόνια,
τώρα οἱ πέρδικες συχνολαλοῦν καὶ λένε.
- «Ξύπν', ἀφέντη μου, ξύπνα, καλέ μὲν ἀφέντη·

- ξύπν³, ἀγκάλιασε κορμὶ κυπαρισσένιο,
 5 κι ἀσπρονε λαιμό, βυζάκια σὰ λεϊμόνια,
 σὰν τὸ κρυό νερὸ πρόχετ̄ ἀπὸ τὰ χιόνια».
 – «Ἄς με, λυγερή, λίγον ὑπνο νὰ πάρω,
 γιατ̄ ἀφέντης μου στὴ βάρδια μ' ἔχ̄ ἀπόψε,
 γιὰ νὰ σκοτωθῶ, γιὰ σκλάβο νὰ μὲ πάροντ̄.
 10 Μά 'δωσ̄ δ Θεὸς κ' ἡ Παναγιὰ ἡ Παρθένα
 κ' ἔξεσπάθωσα τὸ διμισκὶ σπαθὶ μου·
 χίλιους ἔκοψα, χίλιους σκλάβους ἐπῆρα
 κ' ἔνας μόρφυγε κ' ἔκεινος λαβωμένος».

³ Αχαΐα. – Λαογρ., τόμ. 6 (1917/18) σ. 637
 (Χ. Π. Κορύλλος).

Γ'.

- Μιὰ Παρασκευή, ἔνα Σάββατο βράδυ
 μάννα μ' ἔδιωχνε ἀπὸ τὰ γονικά μου,
 κι δ πατέρας μου κι αὐτὸς μοῦ λέει φεύγα.
 Φεύγω κλαίοντα, φεύγω παραπονόντα·
 5 πιάνω 'να στρατί, στρατὶ τὸ μονοπάτι
 βρίσκο² ἔνα δεντρὸ ψηλὸ σὰν κυπαρίσσι.
 Λεῖξε μου, δεντρό, δεῖξε μου, κυπαρίσσι,
 ποῦ εἶν³ ἡ φίλα σου, νὰ βάλω τὸ ἄρματά μου,
 ποῦ 'ναι οἱ κλῶνοι σου, νὰ δέσω τὸ ἄλογό μου». 1
 10 – «Νὰ ἡ φίλα μου καὶ δέσε τὸ ἄλογό σου,
 νὰ κ' οἱ κλῶνοι μου καὶ κρέμα τὸ ἄρματά σου
 νὰ κι δ νῆσκιος μου, στρῶσε πλατειὰ κοιμήσου
 κι αὔριο πρωὶ κοντὰ τὸ μεσημέρι
 δυὸ σταμνιὰ νερὸ φίξε καὶ πότισέ με.

² Αράχοβα Βοιωτίας. – Λ. Α., ἀρ. 1153Α, σ. 11
 (Μαρία Ιωαννίδου, 1938)

‘Υπὸ τὰς μορφὰς Ἰδίᾳ Β' καὶ Γ' μέ τινας κατὰ τόπους παραλλαγάς, περὶ τῶν δποίων κατωτέρω, ἀπαντῷ τὸ ἄσμα τοῦτο ἀδόμενον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τοῦ γάμου εἰς διάφορα χρονικὰ σημεῖα αὐτοῦ.

‘Η μορφὴ Β' ἐτραγούδειτο κυρίως ὡς ἐπιθαλάμιον ἄσμα, ἄδεται δ' ἀκόμη

¹ Οἱ στίχοι 8 καὶ 9 προσετέθησαν ἐκ παραλλ. ἔξι Ἀταλάντης (Λ. Α., ἀρ. 1453α, σ. 16 Hedw. Lüdeke, 1939).

ώς τοιοῦτον, όπου διατηρεῖται ἐν χρήσει τὸ ἐκ παραδόσεως τυπικὸν τῆς τελέσεως τοῦ γάμου, περὶ τὴν χαραγμὴν τῆς Δευτέρας πρὸ τοῦ κοιτῶνος τῶν νεονύμφων. Οὕτω εἰς "Ανω Κλειτορίαν Καλαβρύτων «τὰ νιογάμπτρια τὰ ξυπνάγανε μὲν ντουφεκιές καὶ μ' αὐτὸ τὸ τραγούδι» (Λ. Α., ἀρ. 2216, σ. 339. Θ. Παπασπυρόπουλος, 1955). "Ομοίως πρὸς ἔγερσιν τῶν νεονύμφων ἀδεται τοῦτο καὶ εἰς Κοτύλιον Ὀλυμπίας (Λ. Α., ἀρ. 1809, σ. 38. Κ. Πολυχρονόπουλος [1953]), Τριφυλίαν τῆς Μεσσηνίας (Λ. Α., ἀρ. 251, σ. 50), Πόδον Ναυπακτίας (Λ. Α., ἀρ. 1905, σ. 46. Ἰ. Χωραφᾶς, 1953), Κόνιτσαν (Λ. Α., ἀρ. 1569 Β', σ. 26 καὶ ἔκει. Ρεμπέλη, Τὰ Κονιτσιώτικα, (ἐν "Αθήναις) 1953, σ. 44 - 45 ἀρ. 71, εἰς Σιάτισταν (Λ. Α., ἀρ. 1688, σ. 44, ἀρ. 67. Γ. Μέγας, 1952) κ. ἄ.

"Ἐν τῇ περιφερείᾳ Ναυπακτίας φέρεται τοῦτο ἀδόμενον ὅμοίως τὴν Δευτέραν «κατὰ τὰ ἔξημερώματα, δταν οἱ καλεσμένοι τοῦ γάμου ἀναχωροῦν μετὰ τὴν δόλονύκτιον διασκέδασιν» (Λ.Α., ἀρ. 2258, σ. 18. Σπ. Περιστέρης, 1957), ἐπίσης εἰς Βαθὺ Ἰθάκης κατὰ «τὰ ἔξημερώματα ἀπὸ τὸ τραπέζι τοῦ γάμου δταν πιὰ ἔψευγαν» (Λ. Α., ἀρ. 2194, σ. 6. Δημ. Λουκᾶτος, 1956) καὶ εἰς Πάλαιρον Ἀκαρνανίας τὴν ὥραν ταύτην ὑπὸ τῶν συμπεθέρων. "Ἡ νεόνυμφος τότε ἔγειρεται ἐκ τῆς κλίνης «πλύνεται καὶ προσφέρει γλυκὰ σ' ὅλους τοὺς συμπεθέρους» (Λ. Α. ἀρ. 2004, σ. 109. Ἰωάνν. Βαζίκας, 1953). Εἰς Βονάριαν Ναυπακτίας τὸ τραγουδοῦν κατὰ τὰς πρωινὰς ὥρας τῆς Κυριακῆς τοῦ γάμου «οἵ τελευταῖοι ποὺ θὰ ἀπομείνουν στὸ χορὸ ποὺ γίνεται στὸ σπίτι τῆς νύφης κατὰ τὰ μεσάνυκτα τοῦ Σαββάτου» (Λ. Α., ἀρ. 1800 σ. 25. Δημ. Τσουκαλῆς 1952), εἰς δὲ τὴν Ἀττικὴν ("Ἀχαρονᾶι) καθ' ὅδον, δτε ἡ γαμήλιος πομπὴ πορεύεται πρὸς παραλαβὴν τῆς νύμφης ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκίας (Λ.Α., ἀρ. 1636, σ. 8-9. Μαρία Τούντα, 1948). Εἰς τὴν Ἰθάκην ("Ἄγιοι Σαράντα, Πλαταρειθιά) «τὸ λεγαν στὸ δρόμο φεύγοντας ἀπὸ τὸ γάμο» (Λ. Α., ἀρ. 2194, σ. 549 - 550. Δημ. Λουκᾶτος, 1956).

Πλὴν τοῦ γάμου καὶ εἰς ἄλλας ἔτι περιστάσεις τοῦ κοινωνικοῦ βίου τοῦ λαοῦ γίνεται χρῆσις τοῦ τραγουδιοῦ τούτου, ὡς κατὰ τὰς ἀπόκρεω εἰς "Αγίαν Ἀνναν Εὔβοίας (Λ. Α., ἀρ. 1479Ζ', σ. 51. Μαρία Ἰωαννίδου, 1942) ἀλλὰ καὶ εἰς καθ' ἡμέραν διασκεδάσεις, δτε «τὸ τραγουδοῦν συχνὰ στὸ δρόμο εἴτε σὰ φεύγουν ἀπ' τὴ διασκέδασι εἴτε σὰν πηγαίνουν νὰ τὴν ἔξακολουθήσουν σ' ἄλλο μέρος» (Μέλπω Ο. Μερλιέ, Τραγούδια τῆς Ρούμελης, ἐν "Αθήναις 1931, σ. 72), πρὸς δὲ καὶ κατὰ νυκτερινὰς διασκεδάσεις (Βαθὺ Ἰθάκης. Λ. Α., ἀρ. 2194, σ. 6. Δημ. Λουκᾶτος, 1956).

"Ἡ μορφὴ Γ' ἀπαντῶσα εὐδύτατα διαδεδομένη εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα (Πελοπόννησον, Στερεάν Ἑλλάδα, Εύβοιαν, Θεσσαλίαν, Δυτικὴν Μακεδονίαν), πρὸς δὲ εἰς πρόσφυγας ἐκ περιοχῶν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης καὶ εἰς ἄλ-

λους τόπους τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου, ἔδεται πρὸ τῆς στέψεως τοῦ νέου ζεύγους ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν στέψιν. Πρὸς τὴν χρῆσιν δὲ ταύτην ἔχουν διασκευασθῆ ἀναλόγως οἱ εἰσαγωγικοὶ αὐτοῦ στίχοι.

Οὕτω μὲ τοὺς ἀρχικοὺς στίχους:

*Μιὰ Παρασκευὴ κ' ἐνα Σαββάτῳ βράδυ
μάννα μ' ἔδιωχνε ἀπὸ τὸ ἀρχοντικό της κτλ.*

(παραλλαγὴ ἵδιᾳ ἐκ Πελοποννήσου, Στερεᾶς Ἑλλάδος, Θεσσαλίας, Δυτικῆς Μακεδονίας κ. ἀ.) ἦ

*Σάββατο βραδὺ μ' ἔδιωξαν οἱ γονοὶ μον
ἀπὸ τὸ σπίτι μον κι ἀπὸ τὰ γονικά μον¹*

(παραλλ. ἐκ Θράκης, νῆσων τοῦ Αἰγαίου, Δωδεκανήσου, Κρήτης κ.ἄ.) ἔδεται τοῦτο πρὸ τῆς τελέσεως τῆς στέψεως κατὰ τὴν Κυριακήν, ἥδη τὴν Παρασκευὴν κατὰ τὴν ἔκθεσιν καὶ τὸν στόλισμὸν ἢ τὸν ραντισμὸν δι' ἀρωμάτων τῆς προικὸς εἰς τὴν νέαν κατοικίαν τῆς μελλονύμφου (Ἀνδρίτσαινα Ὄλυμπίας Λ. Α., ἀρ. 2213γ', σ. 104. Τριφυλία Μεσσηνίας Λ. Α., ἀρ. 251, σ. 36) ἐπίσης κατὰ τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς τοῦ γάμου (ἐσπέρας τοῦ Σαββάτου) εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης ὅπου παρατίθεται τράπεζα (Ἄγια Λαρίσης Λ. Α., ἀρ. 2209Β', σ. 11. Ἰω. Δανιήλ, 1956. Λημνος (Κάσπακας) Λ. Α., ἀρ. 1843, σ. 27-29, ἀρ. 1. Βαρελαῖοι Εύβοίας Λ. Α., ἀρ. 2042, σ. 22-23. Ἀναστ. Βλάχος 1953) καὶ τέλος τὴν Κυριακὴν «κατὰ τὸ στόλισμα τῆς νύφης» καὶ «ὅταν τὴν κτενίζουν» (Ἀμούρι Ἐλασσόνος Λ. Α., ἀρ. 1974, σ. 21. Πορταρία Μαγνησίας Λ. Α., ἀρ. 800, σ. 3-4), ἔπειτα κατὰ τὴν ὥραν, ὅτε οἱ μελλόνυμφοι, προκειμένου νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρὸς στέψιν, ἀποχαιρετοῦν ἔκαστος τὸν πατρικὸν οἶκον (περιοχὴ Κοζά-

¹ Οἱ ἀρχικοὶ στίχοι παρουσιάζονται εἰς τοὺς διαφόρους τόπους διαδόσεως τοῦ ἄσματος, καὶ ὑπὸ ἄλλας ἔτι μορφάς.

*"Ολοι μ' ἔδιωχναν κι ὅλοι φεύγα μοῦ λένε,
ἢ ὅλοι μ' ἔδιωχναν κι ὅλοι μοῦ λέγαν φεύγα*

κ.ἄ. ἐν Κονίσῃ καὶ Δυτικῇ Μακεδονίᾳ (βλ. Χαρ. Ρεμπέλη, τὰ Κονιτσιώτικα, 1953, σ.32 ἀρ.29.Λ.Α., ἀρ. 1688, σ. 82; καὶ σ. 149. Σύλλογὴ ἐκ Σιατίστης ὑπὸ Γ'.Α. Μέγα καὶ Σπ. Περιστέρη, 1952)

*"Ἐρα Σαββάτο βράδυ, μιὰ Κυριακὴ πρωὶ²
μάννα μ' ἔδιωχτι....*

(Αἰγάνη Τυρνάβου, Λ. Α., ἀρ. 1414, σ. 10. Κ. Μπουκουβάλας, 1939) κ. ἄ.

*Μιὰ Κυριακὴ πρωὶ, ἐνα Σαββάτο βράδυ
ἡ μάννα μον μὲ ἔδιωχνε.....*

Βαρελαῖοι Εύβοίας, Λ. Α., ἀρ. 2012, σ. 23. Ἀν αστ. Βλάχος, 1953).

νης Λ. Α., ἀρ. 2154Α', σ. 8 καὶ ἀρ. 2154Β', σ. 49), ἵδια δὲ μετὰ τὴν ἐκκίνησιν τῆς νύμφης καθ' ὅδὸν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν (Πινάκια Μεσσηνίας, Λ. Α., ἀρ. 1159, σ. 78. Γεωργία Ταρσούλη, 1938. Λ.Α., ἀρ. 444, σ. 84. Στ. Κουμανούδης. Κοτύλιον Ὀλυμπίας Λ. Α., ἀρ. 1809, σ. 33-34. Ἀνω Κλειτορία Καλαβρύτων Λ.Α., ἀρ. 2216, σ. 322. Αλγάνη Τυρνάβου Λ. Α., ἀρ. 1414, σ. 10. Κ. Μπουκουβάλας 1959. Σάμος, Ἐπαρ. Σταματιάδου, Σαμιακά, τόμ. Ε', 1887, σ. 281).

Ἄλλαχοῦ ἄδεται τὸ ἄσμα μετὰ τὴν στέψιν, ἐνῷ ἄγεται τὸ ζεῦγος τῶν νεονύμφων εἰς τὴν νέαν του κατοικίαν (Ἀνθοῦσα ἐπαρχίας Καλαμῶν Λ.Α., ἀρ. 2191, σ. 94. Χρύσοβον Ναυπακτίας Λ. Α., ἀρ. 1906, τεῦχ. Α', σ. 89. Π. Παπαδόγιαννης 1953) ἢ κατὰ τὰ ἔξημερώματα τῆς Δευτέρας ὑπὸ τῶν διαλυμένων τότε πανηγυριστῶν τοῦ γάμου, οἱ δποῖοι «μὲ τὰ ὅργανα περοῦν ἀνάμεσα εἰς τὸ χωριὸν καὶ μὲ τὴ συνοδεία τῶν δργάνων τραγουδοῦν» (Άλιβέριον Εύβοίας Λ. Α., ἀρ. 2103, σ. 7. Θεοχ. Βασιλάκης, 1954). Τέλος καὶ κατὰ τὰ «πιστρόφια» τῆς νύμφης, ἦτοι κατὰ τὸν πανηγυρισμὸν μετὰ τὴν παρέλευσιν ὀκταημέρου ἀπὸ τῆς στέψεως (Κόνιτσα. Χαρ. Ρεμπέλη, Τὰ Κονιτσιώτικα, (ἐν Ἀθήναις) 1953, σ. 32, ἀρ. 29. Σιάτιστα Λ. Α., ἀρ. 985, σ. 130, ἀρ. 11. Ἀν. Λάζαρος).

Ὑπὸ τὴν μορφὴν Γ', δηλ. τῆς καταφυγῆς τοῦ ἐκδιωχθέντος νέου ὑπὸ τὴν σκιὰν δένδρου, εἶναι διαδεδομένον τὸ ἄσμα πολλαχοῦ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ ἀνεύ τῶν εἰσαγωγικῶν, ὡς ἄνω, στίχων.

"Ἐνας ἄγονδος (ἢ ἔνας ἀρρενος ἢ ἔνας ὅμορφος κ.ἄ.) καὶ ἔνας καλὸς στρατιώτης (ἢ καλὸς ἐφέντης ἢ καλὸς λεβέντης),

κάστρο γύρευε, χωριόν τὰ πάρη τὰ μείνη·

οὐδὲ κάστρο βρῆκε οὐδὲ χωριό τὰ μείνη.

Βρίσκει ἔνα δεντρόν καὶ εἶναι κυπαρίσσι καλπ. ¹

(Παγγαῖον. Μακεδ. Ἡμερολ., ἔτ. Δ' (1911), σ. 231).

Περὶ τῆς κατὰ τὸν γάμον χοήσεως τοῦ ἄσματος ὑπὸ τὴν μορφὴν Α' δὲν παρέχονται ὑπὸ τῶν συλλογέων πληροφορίαι πλὴν μιᾶς παραλλαγῆς ἐκ Σωζοπόλεως τῆς βιοείου Θράκης (Λαογρ., τόμ. 1 (1909), σ. 622 - 23) περὶ τῆς δποίας δ συλλογεὺς Κωνστ. Παπαϊωαννίδης ἀναφέρει (σ. 623, σημ.) ὅτι ἥδετο τὸ ἄσμα κατὰ τὸ ἐσπέρας τοῦ Σαββάτου, παραμονῆς τοῦ γάμου, ὅτε ἔλούετο ἡ μελλόνυμφος. Δὲν ὑπάρχει ὅμως ἀμφιβολία ὅτι καὶ ὑπὸ τὸν τύπον τοῦτο τὸ ἄσμα θὰ ἐτραγουδεῖτο καὶ ἀλλαχοῦ τῶν ἔλληνικῶν χωρῶν κατὰ τὸν γάμον, πρὸς δέ, ὡς καὶ αἱ μορφαὶ Β' καὶ Γ' καὶ εἰς ἄλλας διασκεδάσεις.

^¹ Εἰς τὸ Σουφλί τῆς Δυτ. Θράκης ἥδετο τὸ τραγούδι παλαιότερον κατὰ τὰς διασκεδάσεις τῶν Χριστουγέννων καὶ τῆς Πρωτοχρονιάς (Λ. Α., ἀρ. 1687, σ. 29. Δ. Σεϊτανίδης, 1951).

‘Ο Νικ. Γ. Πολίτης περιέλαβε τὸ ἄσμα τοῦτο εἰς τὴν ὑπ’ αὐτοῦ ἐκλογὴν δημοτικῶν τραγουδιῶν¹ εἰς τὴν κατηγορίαν «Νυφιάτικα τραγούδια» μόνον ὑπὸ τὰς ὡς ἄνω Β’ καὶ Γ’ μορφὰς μὲ τὸ ἔξῆς εἰσαγωγικὸν σημείωμα· «τὰ ἐπόμενα ἄσματα, περιγράφοντα σκηνὰς τοῦ ἀκριτικοῦ ἢ τοῦ στρατιωτικοῦ βίου, προσαιρούμενονται εἰς γαμηλίους τελετὰς καὶ τραγουδοῦνται συνήθως, τὸ μὲν πρῶτον αὐτῶν κατὰ τὰς ἑωθινὰς ὧδας, τὸ δὲ δεύτερον κατὰ τὸν χωρισμὸν τῆς νύμφης ἀπὸ τῶν γονέων της. Συχνὰ συμφύρονται πρὸς ἄλληλα». Οὕτω φαίνεται δεχόμενος ἐνταῦθα δ. Ν. Πολίτης τοὺς τύπους τοῦ ἄσματος Β’ καὶ Γ’ ὡς ἀνεξάρτητα τραγούδια ἐκ τῶν ὅποιων διὰ συμφυροῦ ἐσχηματίσθη ἡ μορφὴ αὐτοῦ Α’.

Ἐκ τῶν συγκεντρωμένων μέχρι τοῦτο εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον 114 παραλλαγῶν τοῦ ἄσματος αἱ 32 ἀντιρροσωπεύουν τὸν τύπον Α’, προερχόμεναι ἐκ Πόντου καὶ Νικομηδείας τῆς Μ. Ἀσίας, Ἀνατ. Θράκης (πρόσφυγες), Μακεδονίας, Ἡπείρου, Στερεάς Ἑλλάδος, Πελοποννήσου, Ζακύνθου, Κυκλαδῶν, Λέσβου, Δωδεκανήσου καὶ Κρήτης.

Περὶ παραλλαγῆς τῆς μορφῆς Α’ τοῦ ἄσματος ἀπὸ τὴν Ἀράχοβαν Παρνασσίδος, ἔνθα ἀπαντᾶ παραλλήλως καὶ ἡ Γ’, σημειώνει ἡ συλλογὴν Μαρία Ἰωαννίδου τῷ 1938 τὰ ἔξῆς. «Ως ἔνα τραγούδι τὸ θεωροῦσε ἡ γοιά ποὺ μοῦ τὸ εἶπε. “Οταν τὸ τελείωσε εἶπε. «Γλέπεις μιὰ φορά κρέναν καὶ τὰ δέντρα, κρέναν καὶ οἱ ἀνθρώποι!» Τὸ ἥξερε ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ παποῦ της καὶ τὸ ἔθεωρει ὡς «τὸ ἀρχαῖο τῆς γῆς» = πανάρχαιο τραγούδι».²

Πιστεύω διτὶ ἡ ἀντίληψις αὗτη τῆς γραίας περὶ τοῦ ἄσματος (Α’) ὡς ἐνταῦθα εἴναι δορθή, οὕτω δὲ διτὶ ἀντιρροσωπεύει τοῦτο τὴν ἀρχικὴν μορφὴν ἐκ τῆς ὅποιας προηλθον κατόπιν οἱ τύποι Β’ καὶ Γ’, πρὸς δὲ διτὶ ἀνήκει εἰς τὸν ἀκριτικὸν κύκλον.

Τὴν σχέσιν τοῦ ἄσματος πρὸς τὸν ἀκριτικὸν κύκλον δέχεται καὶ δ. Νικ. Πολίτης παρατηρῶν εἰς τὸ ἀνωτέρω εἰσαγωγικὸν σημείωμά του ἐπὶ τῶν τραγουδιῶν τούτων (τύπ. Β’ καὶ Γ’) διτὶ περιγράφονται ἐν αὐτοῖς σκηναὶ «τοῦ ἀκριτικοῦ ἢ τοῦ στρατιωτικοῦ βίου».

Εἰς τὴν μορφὴν Α’ δέ νέος, ἄγονος, πολεμιστής, παρακαλῶν τὴν λυγερήν, νεαρὰν σύζυγόν του, ἥτις τὸν ἀφύπνισε προώρως, νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ συνεχίσῃ ἐπ’ ὀλίγον ἔτι τὸν ὑπνὸν του, δπως συνέλθῃ ἐκ τοῦ καμάτου πολεμικῆς περιπετείας του, διηγεῖται εἰς αὐτὴν διτὶ ἀφ’ ἐσπέρας ἥτο φρονερὸς εἰς τὴν βίγλαν (ἢ τὴν βάρδια), ὅπου κατὰ τὴν νύκτα συνεκρούσθη πρὸς πολυαρίθμους ἔχθρους, τοὺς ὅποιους κατενίκησεν, ἀλλους ἐκ τούτων ἀποκόψας διὰ τῆς σπάθης καὶ ἀλλους τραυ-

¹ Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐν Ἀθήναις 1914, ἀρ. 147.

² Λ. Α., ἀρ. 1153 Α, σελ. 10 καὶ 9.

ματίσας, πλὴν ἐνός, ὅστις διέφυγε τραυματισμένος. Ἀποχωρῶν ὁ ἄγουρος φρουρὸς ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης συναντᾷ δένδρον, τὸ δποῖον ἔρωτῷ ποῦ δύναται νὰ σταθμεύῃ πρὸς ἀνάπταυσιν. Κατ' ἄλλας παραλλαγὰς ζητεῖ παρὰ τοῦ δένδρου φιλοξενίαν. Τοῦτο τὸν δέχεται καὶ τοῦ ὑποδεικνύει νὰ παραμείνῃ ὑπὲρ αὐτό, νὰ κρεμάσῃ εἰς τὸν κλώνον του τὰ ἀρματά του καὶ εἰς τὴν φίλαν του νὰ δέσῃ τὸ ἄλογόν του, ὅταν δὲ ἐγερθῇ ἐκ τοῦ ὕπνου νὰ πληρώσῃ τὸ ἐνοίκιον χύνων ὕδωρ καὶ ποτίζων τὴν φίλαν του.

Τὸ ἄσμα μὲ τὴν δργανικὴν ἐνότητα ταύτην κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν ἔξελιξιν τῆς δράσεως ἐν αὐτῷ παρουσιάζεται διεσπασμένον εἰς δύο αὐτοτελῶς φερόμενα ἄσματα (τύποι Β' καὶ Γ'), ών τὸ πρῶτον (Β') περιλαμβάνει τὴν διήγησιν περὶ τῆς συμπλοκῆς καὶ τῆς καταστροφῆς κατ' αὐτὴν τῶν ἐπιτεθέντων, τὸ δὲ ἔτερον (Γ') τὴν καταφυγὴν τοῦ ἐφίππου πολεμιστοῦ ὑπὸ τὸ δένδρον.

Τὸ θέμα τοῦτο περὶ τῆς ἀφυπνίσεως τοῦ ἀγούρου ὑπὸ τῆς λυγερῆς καὶ τῆς διηγήσεως εἰς αὐτὴν τῆς νυκτερινῆς περιπετείας του συμφώνως πρὸς τὸν τύπον τοῦ ἄσματος Α', παρατηροῦμεν ὅτι ἀπαντᾷ δόμοις, εἰς τὰ κύρια στοιχεῖα του, καὶ εἰς τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀχρίτα (παραλλ. "Ανδρού - Αθηνῶν, στ. 2940 - 3045 Κρυπτ. ΣΤ', 112 - 175, Ἐσκορ. 1140 - 1199 καὶ πεζὴ διασκευὴ "Ανδρού (Λαογρ. 9, σ. 377 - 379).

Κατὰ τὸ "Ἐπος, ὁ Διγενῆς μετὰ τὸν γάμον του μὲ τὴν κόρην τοῦ στρατηγοῦ Δούκα μετέβη εἰς τὰς ἀκρας (τὰ σύνορα) (παραλλ. "Ανδρ. - Αθ., στ. 2421 - 22, Κρυπτ. Δ', 956 - 57), κατὰ δὲ τὸν μῆνα Μαΐου ἦλθε μετ' αὐτῆς «πρὸς θυμαστόν τινα λειμῶνα» ὅπου καὶ κατεσκήνωσεν ἐν μέσῳ τῶν ἀνθέων καὶ τῶν δένδρων. Ἐκεῖ, ἐνῷ ἐκοιμᾶτο ἐν ὕδρᾳ τῆς μεσημβρίας καὶ ἡ νεαρὰ σύζυγός του εἶχεν ἔξελθει τῆς σκηνῆς πρὸς τὴν παρακειμένην πηγὴν διὰ νὰ πίῃ ὕδωρ, ἐπετέθη αἰφνιδίως κατ' αὐτῆς δράκων μεταμορφωμένος εἰς ὕδραῖον ἔφηβον «εὔμορφον παιδίον» ("Ανδρ. - Αθην., στ. 2886 - 87. βλ. καὶ Κρυπτοφ. ΣΤ', 47 - 48) μὲ σκοπὸν νὰ τὴν βιάσῃ. "Εντρομος αὐτῇ ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν κοιμώμενον σύζυγόν της «Ξύπνησον, αὐθέντη μουν, χάνεις τὴν καλήν σου» ("Ανδρ. - Αθ., στ. 2895)¹. Ἐκ τῆς κραυγῆς τῆς γυναικὸς ἐγερθεὶς πάραυτα ὁ Διγενῆς, ἥρπασε τὴν σπάθην του καὶ συνεπλάκη μετὰ τοῦ δράκοντος, τὸν δποῖον μετὰ σκληρὰν πάλην κατέβαλε καὶ ἐφόρευσεν. Εἴτα ἐπανῆλθεν εἰς τὴν σκηνὴν καὶ κατεκλίθη, ὅπως συνεχίσῃ τὸν ὕπνον του. Διηγεῖται δὲ ἵδιος.

"Ἐγὼ δ' ἐπὶ τῆς κλίνης μου πέπτωκα κοιμηθῆναι,
ἡδὺς γάρ, δν ἐκάθευδον, ὑπῆρχε μοι δὲ ὕπνος

¹ "Εξύπνησον, αὐθέντη μουν, χάνεις τὴν καλήν σου (Τραπ., στ. 1935)

"Εξύπνησον, αὐθέντη μουν, καὶ λάβε τὴν φιλτάτην (Κρυπτ. ΣΤ', στ. 57).

παραλλ. ¹Ανδρ. - ²Αθην., στ. 2923 - 24). ¹ Ή κόρη (σύζυγος τοῦ Διγενῆ), ίνα μὴ ἔξυπνήσῃ αὐτόν, ἐξῆλθε πάλιν μετ' ὀλίγον ἐκ τῆς σκηνῆς εἰς τι πλησίον δένδρον, δπότε λέων, ἐκπηδήσας ἐκ τοῦ ἄλσους, ὕδριμησε κατ' αὐτῆς. Αὕτη ἐκβάλλει κραυγὴν ἐκ τοῦ φόβου καὶ καλεῖ τὸν Διγενὴ εἰς βοήθειαν, ὅστις ἀναπηδᾷ ταχέως ἐκ τῆς κλίνης καὶ λαβὼν τὸ φαβδίν του ἐπετέθη κατὰ τοῦ λέοντος καὶ τὸν ἐφόνευσεν. ²Ακολούθως παρέλαβε τὴν γυναικα του καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν κλίνην του. Ή λυγερὴ εἶτα, ἐνῷ εἶχε περιπτυχμῆ τὸν Διγενὴ καὶ τὸν κατεφύλει, τὸν παρακαλεῖ νὰ παῖξῃ τὴν κιθάραν του, ίνα συνέλθῃ ἐκ τοῦ φόβου της. ² Ο Διγενῆς τότε ἥρχισε νὰ παῖξῃ τὴν θαμπούραν ἢ τὸ λαβοῦτο, ἢ δὲ σύζυγός του τὸν συνώδευε μὲ τὸ τραγούδι της.³ Τριακόσιοι ἀπελάται ἥκουσαν μακρόθεν ἐκ τοῦ ὅρους τὴν μελῳδίαν τοῦ τραγούδιοῦ τῆς γυναικὸς «τῆς λυγερῆς» καὶ πλησιάσαντες ἐπιτίθενται μὲ σκοπὸν νὰ τὴν ἀρπάσουν.⁴

Ο Διγενῆς τότε, ἐνῷ ἡ σύζυγός του εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ φόβου, λαμβάνει ἀμέσως, ὡς διηγεῖται ὁ Ἰδιος, τὴν φάρδον καὶ τὸ χειροσκοπιάριν καὶ ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ἐπερχομένων ἀπελατῶν. (Παραλλ. ¹Ανδρού - ²Αθηνῶν, στ. 2996-3034).

*Ἐνθὸς τὴν φάρδον ἔλαβον καὶ τὸ χειροσκοπιάριν,
ὡς ἀετὸς εἰς πέρδικας ἀφ' ὑψους ἐπετάσθην
ἐκεῖνοι δὲ ὑπῆρχοσαν καὶ ἀρχισαν νὰ κρούσουν.*

*Ἐκεῖνοι μὲν μὲν ἔκρουνον καὶ ἔβγαιναν οἱ κτύποι,
δσους δὲ ἔφθασεν ἐκεῖ ἡ φάρδος ἡ ἐδική μου
ἀπαντες τότε ἔπεσον ἀποθαμέροι ὅλοι.*

Πολλοὶ δὲ θέλοντες φυγεῖν αὐτοὺς ἐγὼ προφθάνω,

¹ Πρβλ. καὶ παραλλ. Κρυπτ. ΣΤ', στ. 84 - 86.

² *Ἐπὶ τὴν κλίνην δὲ κάγὼ ὑπνωσόμενος αὐδίς,
ἥδυς γάρ ὃ ἐκάθευδον εἶλκε με πάλιν ὑπνος·
οὐπω γάρ τούτου κορεσθεὶς ἀφύπνωσα τὸ πρᾶτον.*

² *Ἐγὼ δὲ τὴν περιβλεπτὸν ἐκ τῆς χειρὸς κρατήσας,
ἐπὶ τὴν κλίνην ἡσυχῇ ἥλθομεν βαδιοῦτες·
ἐκείνη μὲν ἀγκάλιζε γλυκέως κατεφύλει
καὶ πλεκάλει λέγονσα· «Νεώτερε μον, κύρκα.....
κρότησον τὴν κιθάραν σου νὰ χαρῇ ἡ ψυχή μου
εἰπὲ τραγούδι τῆς χαρᾶς νὰ εὐφρανθοῦμε ἥδη·* (Παραλλ. ¹Ανδρ. - ²Αθ., στ. 2940 - 47).

Πρβλ. καὶ Κρυπτ. ΣΤ', 99 - 102. Εσκορ., στ. 1139 - 1144.

³ *Καὶ τὴν θαμπούραν μον λαβὼν ἐγὼ ἐκ τὸ παλούνι
ἐκείνην μὲν ἔξέκρουν, ἡ κόρη δ' ἐτραγόδει. (¹Ανδρ. - ²Αθ., στ. 2949 - 50).
Καὶ ἐπῆρα τὸ λαβοῦτο μον καὶ θέλει νὰ ἀκροπαῖξω·
καὶ εὐθέως δὲ καὶ ἡ λυγερὴ τραγούδημαν ἐλάλει. (Εσκορ., στ. 1145 - 46).*

⁴ Παραλλ. ¹Ανδρ. - ²Αθ., στ. 2966 ἔξ. Κρυπτοφ. ΣΤ', στ. 112 ἔξ. Εσκορ., στ. 149 ἔξ. 1.

οὐ γὰρ ἐνίκησέ ποτε ἐμὲ εἰς δρόμον ἵππος.
 Καὶ δὲν τιμῶ τοῦ λόγου μου νὰ λέγω πάντα ταῦτα,
 ἀλλ᾽ ἵνα καταμάθετε τὰς δωρεὰς τοῦ Πλάστου.
 Τινὲς δὲν ἐμὲ ἐκόμπωναν, ἔφενγον εἰς τὰ δάση,
 δλοντος τὸν ἐθανάτωσα, τὸν ἐπεμψα ὃς τὸν ἄδην
 ἔλαβον ἕνα ἐξ αὐτῶν παρ' οὐδὲν μαθεῖν ἐζήτουν
 τίνες ὑπῆρχον οἵ σκληροί, παράφρονές τε νέοι,
 οὓς καὶ μαθὼν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄγαν ἀριθμόλως,
 ἐφόνευσα καὶ τὸν αὐτὸν ἐκ τοῦ θυμοῦ πῦρ πρέων.
 Εἴθ' οὕτως φίλτω τὸ φαβδίν καὶ τὸ χειροσκοπτάριν
 καὶ σείων τὰ μανίκια ἥρχόμην πρὸς τὴν τένταν.
 Ἡ κόρη δὲ ὡς εἶδε με μόνον περιλειφθέντα
 ἐξῆλθεν εἰς ἀπάντησιν μετὰ χαρᾶς μεγάλης

Μυρία δὲ φιλήσαντες ἥλθομεν εἰς τὴν τένταν.
 Τὸ δὲ ταχὺ πρὸς ποταμὸν λουσθῆναι ἥρχομένον,
 δπως ἀλλάξω τὴν στολὴν ποὺ βάφη μὲ τὸ αἷμα,
 τὴν κόρην ἐπαρήγγειλα ἄλλην στολὴν νὰ φέρῃ.
 Καὶ δὴ παραγενόμενος τοῦ ὑδατος πλησίον
 ὑπὸ δένδρου ἐκάθισα τὴν κόρην περιμένων.¹

Συνεχίζεται ἡ διήγησις ὑπὸ τοῦ Διγενῆ, πῶς, ἐνῷ ἐκάθιτο κάτωθεν τοῦ δένδρου περιμένων τὴν κόρην (σύζυγόν του), παρουσιάσθησαν αἴφνης τρεῖς ἔφιπποι ἀπελάται, καλῶς ὠπλισμένοι, πρὸς τοὺς δποίους ἥλθεν εἰς χεῖρας καὶ τοὺς κατενίκησε (παραλλ. Ἀνδρ.-Ἀθ., στ. 3035 κ.ἔξ. Κρυπτ. ΣΤ', στ. 176 κ.ἔξ. Ἐσκορ., στ. 1198 κ.ἔξ.). Εἰς τὴν φίλαν τοῦ δένδρου καθίσας ὁ Διγενῆς καὶ ἀναμένων τὴν καλήν του εἶχε τοποθετήσει ἐκεῖ καὶ τὰ ὅπλα του, ὡς φαίνεται εἰς τὴν παραλλ. Ἐσκοριάλ, στ. 1247 - 1248 ἔνθα λέγει ὁ Διγενῆς.

καὶ ὥστε νὰ πάρω τὸ σπαθίν ἐκ τοῦ δένδρου τὴν φίλαν
 σπαθέαν μίαν μὲ ἔδωκεν εἰς τὸ χεροσκοπτάριν.

Ἡ διήγησις, ὡς ἀνωτέρω, ὑπὸ τοῦ Διγενῆ τῶν κατορθωμάτων του, ἦτοι

¹ Περὶ τῆς καταφυγῆς μετὰ τὴν μάχην ὑπὸ τὸ δένδρον πβλ. καὶ εἰς τὴν παραλλαγὴν Κρυπτ. ΣΤ', στ. 170 - 175. Εἰς τὴν παραλλ. Ἐσκορ., στ. 1194 - 98 λέγεται.

Μᾶλλον ὑπαγε εἰς τὴν τένταν μου καὶ φέρε μου νὰ ἀλλάξω
 καὶ τὰ φορῶ ὑπερδρύπισα εἰς τὸ αἷμα τῶν ἀνθρώπων.

Καὶ ἡ κόρη ὑπάγει εἰς τὴν αἰλίνην μου νὰ φέρῃ νὰ ἀλλάξω
 καὶ ἐγὼ εὑρῆκα σκιάν δενδροῦ καὶ ἐκούμπησα εἰς τὴν φίλαν.

τοῦ φόνου τοῦ δράκωντος καὶ τοῦ λέοντος, ἀπαντᾶ σήμερον ἀντιστοίχως καὶ εἰς δημώδη ἄσμαται ἐν Κοήτῃ.¹ Ἡ ἐν συνεχείᾳ διήγησις εἰς τὸ "Ἐπος" ὑπὸ τοῦ Διγενῆ τοῦ τοίτου ἀθλου του, ὡς ἀνωτέρω σ. 237-38, ἡτοι περὶ τῆς ἀντιμετωπίσεως ὑπὸ αὐτοῦ νικηφόρως μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Πλάστου (τοῦ Θεοῦ) τῶν πολυαρίθμων ἀπελατῶν, τοὺς δοπίους πάντας ἔξωλόθρεψε πλὴν ἐνός, διστις συνελήφθη αἰχμάλωτος εἴτα δ' ἐθανατώθη, καὶ τῆς πορείας του ἀκολούθως πρὸς τὸν ποταμὸν ἐνθα ἐστάθμευσεν ὑπὸ δένδρον καὶ ἐτοποθέτησε παρὰ τὴν οὗταν αὐτοῦ τὰ ὅπλα του ἐν ἀναμονῇ τῆς κόρης (συζύγου του), πιστεύω διτι ενδίσκεται εἰς στενὴν σχέσιν πρὸς τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν ἐνταῦθα δημῶδες ἄσμα ὑπὸ τόν, ὡς ἀνωτέρω ἐν σ. 229-230, τύπον Α'.

Περὶ τῆς σχέσεως ταύτης τοῦ ἄσματος ὅμιλησα ἥδη ἐν συντόμῳ εἰς τὸ συνελθὸν τῷ 1958 ἐν Μονάχῳ 11ον Διεθνὲς Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ θέματος τῶν περὶ τὸ Ἀκριτικὸν ἐπος συναφῶν ζητημάτων, ὑπεστήριξα δὲ τὴν γνώμην διτι τὸ ἄσμα διεμοφφώθη ἐκ τῆς ὡς ἀνω διηγήσεως εἰς τὸ "Ἐπος", μάλιστα δὲ ἐκ τῆς περὶ τῆς συγκρούσεως τοῦ Διγενῆ πρὸς τοὺς ἀπελάτας καὶ τῆς καταφυγῆς αὐτοῦ κατόπιν ὑπὸ τὸ δένδρον ἐν ἀναμονῇ τῆς συζύγου του.²

"Υπὲρ τῆς ἀπόφεως ταύτης, ἡτοι τῆς ἐκ τοῦ "Ἐπους" προελεύσεως τοῦ ἄσματος, καίτοι πιθανῆς, δὲν ἔχομεν πρὸς τὸ παρὸν ἀναντίλεκτα ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα. Τὸ ζήτημα τοῦτο συνδέεται πρὸς τὸ γενικώτερον θέμα, ἐὰν τὰ σωζόμενα ἀκριτικὰ ἄσματα μεθ' ὧν καὶ τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν, τὰ διποῖα εἰς τὸ περιεχόμενον ἔχουν διμοιρίητας πρὸς σκηνὰς τοῦ "Ἐπους", εἶναι δῆλα ἀρχαιότερα αὐτοῦ καὶ ἐπομένως ἔχοντι μοποιήθησαν εἰς τὴν σύνθεσιν του ἢ εἶναι μεταγενέστερα ἐν δλῷ ἢ ἐν μέρει, οὕτω δὲ ἀπέρρευσαν ἐξ αὐτοῦ.³

Εἰς τὴν προκειμένην μελέτην ἐπιζητεῖται κινδύνως νὰ δειχθῇ διτι τοῦ δη-

¹ Βλ. *Ant. Jeannarakis*, "Ἄσματα Κρητικά", Leipzig 1876, σ. 98, ἀρ. 78. Λ. Α., ἀρ. 428, σ. 250 (Σταῦρ. Σ. Φραγάκης, 1905). β) *Ant. Jeannarakis*, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 174, ἀρ. 229. *Δημ. Βουτετάκη*, Τραγούδια Κρητικά, Χανιά 1904, σ. 26, ἀρ. 8.

² Βλ. Πρακτικά τοῦ Βυζαντινοῦ Συνεδρίου ἐν Μονάχῳ.

³ Τὸ ζήτημα τοῦτο ἔχει τεθῆ πρὸ πολλοῦ, ἥδη ὑπὸ τῶν πρώτων ἐκδοτῶν τοῦ ἀκριτικοῦ "Ἐπους", τοῦ Κωνστ. Σάθα καὶ Ἐμ. Legrand, εἰτα ὑπὸ τοῦ K. Dieterich καὶ μετ' αὐτὸν ὑπὸ 'Αντ. Μηλιαράκη ὑποστηρίξαντος ἐτι πλέον διτι τὰ ἀκριτικὰ τραγούδια εἶναι μεταγενέστερα τοῦ "Ἐπους" (βλ. N. Γ. Πολίτου, Περὶ τοῦ Ἐθνικοῦ ἐπους τῶν νεωτέρων "Ελλήνων. Τοῦ αὐτοῦ, Λαογραφικά σύμμεικτα, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1920, σ. 255). Τὴν γνώμην ταύτην ἀντέκρουσεν δ. N. Γ. Πολίτης (ἐνθ' ἀνωτ., σ. 255-56) ὑποστηρίξας τὴν ἀποψιν περὶ τῆς ἀρχαιότητος τῶν ἄσμάτων ἐν σχέσει πρὸς τὸ "Ἐπος". Ο Π. Καλονάρος κατόπιν, συζητῶν διὰ βραχέων τὸ θέμα τοῦτο, ἀποφαίνεται ἀντιθέτως διτι «ἐκ τῶν σημερινῶν Ἀκριτικῶν ἄσμάτων τὰ περισσότερα προέρχονται ἐκ τοῦ "Ἐπους"». (Βασίλειος Διγενῆς 'Ακρίτας, ἐκδ. ὑπὸ Πέτρου N. Καλονάρου, τόμ. Α' (Ἀθῆναι 1941), σ. λδ').

μώδους ἄσματος τούτου ἡ ἀρχικὴ μορφὴ εἶναι ὁ τύπος Α' καὶ οὐχὶ οἱ Β' καὶ Γ' ὡς ἀνεξάρτητα ἄσματα, τὰ δποῖα συνεφύρθησαν εἰς τὸν Α', ὡς ἔξεφρασε τὴν γνώμην ὁ Νικ. Πολίτης, πρὸς δέ, ὡς ἐλέχθη ἥδη, δτι τὸ ἄσμα τοῦτο εἶναι σιφῶς ἀκριτικοῦ περιεχομένου.

Εἰς τὸ ἄσμα Α' καὶ τὸ παρατιθέμενον ἀνωτέρῳ (σ. 237-38) ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἀκριτοῦ. "Ἐπους ἔνθα ἡ διήγησις τοῦ Διγενῆ περὶ τῆς συγκρούσεώς του πρὸς τριακοσίους ἀπελάτας παρατηροῦνται διμοιότητες οὐ μόνον ὡς πρὸς τὸ θέμα καὶ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ εἰς τε τὸ "Ἐπος καὶ τὸ ἄσμα ἀλλ᾽ ἔτι καὶ φραστικά. Οὕτω κατὰ τὸ ἄσμα, ὡς ἀνωτέρῳ, ὁ νέος παρακαλεῖ τὴν λυγερὸν νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ κοιμηθῇ, διότι ὁ ἀφέντης του, ὡς διηγεῖται ὁ Ἰδιος εἰς αὐτήν, τὸν εἶχεν δρίσει φύλακα κατὰ τὴν νύκτα εἰς τὴν βίγλαν (ἢ τὴν βάρδιαν), ὅπου ἀγρυπνῶν ἔκινδυνευσε συγκρουσθεὶς πρὸς χιλιάδας ἐπιτεθέντων κατ' αὐτοῦ, τοὺς δποίους δλους μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Παναγίας τοὺς κατετρόπωσε, χιλίους φονεύσας καὶ χιλίους τραυματίσας πλὴν ἐνός, δστις διωκόμενος διέφυγεν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς τραυματισμένος. Ἐν συνεχείᾳ λέγει δτι ἀποχωρήσας ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης κατέφυγεν ὑπὸ δένδρον ὅπου ἔζήτησε φιλοξενίαν ἢ τὴν ὑπόδειξιν ὑπὸ τούτου τόπου πρὸς διαμονήν. Τοῦτο ὑπέδειξεν εἰς αὐτὸν νὰ κφεμάσῃ εἰς τοὺς κλώνους του τὰ ἄρματά του, νὰ δέσῃ εἰς τὴν φίλαν τὸν ἵππον του καὶ εἴτα νὰ κοιμηθῇ ὑπ' αὐτῷ.

Εἰς τὸ ἀκριτικὸν "Ἐπος παρουσιάζεται δμοίως ὁ Διγενῆς μετὰ τὸν γάμον του ἐγκατασταθεὶς εἰς τὰς ἀκρας (τὰ σύνορα) ὡς φρουρός, ὅπου «ἐν ὕρᾳ» τοῦ μηνὸς Μαΐου κατεσκήνωσεν εἰς τόπον σύνδενδρον καὶ πλήρη ἀνθέων. Ὡς δὲ ὁ νέος εἰς τὸ ἄσμα, οὕτω καὶ ὁ Διγενῆς ενδίσκεται ἐπὶ τῆς κλίνης του κοιμώμενος, ὅτε ἔξυπνῷ ἐκ τῶν κφαγῶν τῆς ἐντρόμου ἐκ τῆς θέας τοῦ δράκοντος κόρης, νεαρᾶς γυναικός του, ἥτις τὸν καλεῖ εἰς βοήθειαν καὶ ὁ δποίος μετὰ τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ κινδύνου ἐπανέρχεται πάλιν πρὸς ὑπνον εἰς τὴν κλίνην του. Ἀκολούθως διηγεῖται ὁ Ἰδιος πῶς, ὡς εἰς τὸ δημῶδες ἄσμα ὁ ἀγουρός, ἀντιμετώπισε μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ (τοῦ Πλάστου) καὶ ἐφόνευσε τοὺς ἐπιτεθέντας κατ' αὐτοῦ καὶ τῆς γυναικός του πολυαρίθμους ἀπελάτας πλὴν ἐνός, συλληφθέντος,¹ καὶ πῶς κατόπιν πορευθεὶς πρὸς τὸν ποταμὸν ἐστάθμευσεν ὑπὸ δένδρον εἰς τοῦ δποίου τὴν φίλαν ἐτοποθέτησε τὰ δπλα του.

¹ Τὸ θέμα τοῦτο «ὅλοι πλὴν ἐνός», εὐρύτερον ἐν χρήσει ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς τὰ τραγούδια καὶ τὰς διηγήσεις του, ἀπαντῷ ἐπίσης καὶ εἰς ἄλλα ἄσματα τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου, ὡς εἰς τὰ τραγούδια: τοῦ Ἀρμούρη (βλ. Σειλ. Κυριακίδου, "Ο Διγενῆς Ἀκρίτας, ἐν Ἀθήναις 1926, σ. 122 - 124, σ. 65 - 99, κείμ. 15 αι.), Λ.Α. ἀρ. 1109, σ. 127 - 134, σ. 175 - 187. "Ανω Λεύκαρα Κύπρου, συλλ. Hedw. Lüdeke, 1936), τοῦ Πορφύρη ('Ἐπετ. Ἐταιρ. Κρητ. Σπουδ. 3 (1940), σ. 406 - 407, σ. 33 - 36), τοῦ Γιάννη τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου (Χιακά Χρονικά, τεῦχ. 6, σ. 194 ἀρ. 3, σ. 15 - 19).

Πλὴν τῆς διμοιότητος καὶ τῆς ἀλληλουχίας ταύτης τῶν γεγονότων εἰς τε τὸ ἄσμα καὶ τὸ Ἔπος παρατηθοῦνται ἔτι καὶ ἄλλαι περισσότερον συγκεκριμέναι διμοιότητες. Οὕτως οἱ στίχοι τοῦ δημώδους ἄσματος (παραλλ. Α', Στ. 15 - 16 καὶ Α'ι, στ. 18 - 19):

Νὰ δὲ οὐρμός μου (ἢ νὰ καὶ ἡ φίζα μου) καὶ δέσε τὸ ἄλογό σου,
νὰ οἱ κλῶτοι μου, κρέμασε τὸ ἄρματά σου

ἀπαντοῦν περίπου διμοίως καὶ εἰς τὸ Ἀκριτικὸν ἔπος (παραλλ. Ἀνδρου - Ἀθηνῶν, στ. 2543 - 44)

Τὸ ἄλογόν μου ἔδεσα τὸ δένδρον τὸ κλωνάρι
καὶ τὸ κοντάρι μου ἔμπηξα εἰς τὴν αὐτοῦ τὴν φίζαν,

εἰς παρεμφερῆ διήγησιν ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Διγενῆ περὶ τῆς συναντήσεως αὐτοῦ μὲ τὴν κόρην τοῦ Ἀμιρᾶ Ἀπλορράβδου καὶ τῆς κατατροπώσεως τῶν ἐπιτεθέντων ἐνυντίον του «Ἀραβίτων» πρὸς ἀρπαγὴν τῆς νεάνιδος.

Ἡ συμπαράστασις κατὰ τὸ ἄσμα τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Παναγίας πρὸς πλήρη καταστροφὴν τῶν ἐπιδρομέων

Μά τὸν θεός καὶ τὴν Παναγίαν Παρθένα
καὶ ἔξεσπάθωσα καὶ τὸ σπαθί μου βγάνω
χίλιους σκότωσα . . .

ἀπαντῷ ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ Ἔπει σχετικὴν διήγησιν ἔνθα λέγει ὁ Διγενῆς

Καὶ δὲν τιμῶ τοῦ λόγου μου νὰ λέγω πάντα ταῦτα
ἄλλῃ ἵνα καταμάθετε τὰς δωρεάς τοῦ Πλάστου.

(παραλλ. Ἀνδρου - Ἀθηνῶν, στ. 3004 - 3005).

Τέλος ἔτι καὶ οἱ στίχοι

ξύπνα, ἀφέντη μου, ξύπνα, καλέ μου ἀφέντη,
ξύπνα, ἀγκάλιασε κορμὶ κυπαρισσένιο

δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὅτι ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸν στίχον ἐν τῷ Ἔπει (παραλλ. Κρυπτ. ΣΤ', 57)

ἔξυπνησον, αὐθέντα μου,¹ καὶ λάβε τὴν φιλτάτην
εἰς τὸ ἐπεισόδιον τῆς προηγηθείσης πάλης τοῦ Διγενῆ μὲ τὸν δράκοντα.

¹ Ἡ φράσις «αὐθέντα μου» ἀπαντῷ πολλαχοῦ τοῦ Ἔπους. Βλ. παραλλ. Ἀνδρου - Ἀθηνῶν, στ. 1891, 1927 κ. ἀ.

Πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ ἄσματος τούτου μὲ τὸν ἀκριτικὸν κύκλον φαίνεται συντρέχουσα ἔτι εἰς λόγον παλαιότητος καὶ ἡ μουσικὴ μελῳδία του. Ταύτης πλήν τινων παλαιοτέρων καταγραφῶν¹ ἔχουν ἔτι ἥχογραφηθῆ κατὰ τὴν τελευταίαν μέχρι τῆς σήμερον δεκαετίαν ἐν τῇ Ἐθνικῇ Μουσικῇ Συλλογῇ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου 14 παραλλαγαί ἐκ Πελοποννήσου (ἐπαρχ. Μαντινείας, Ἀγ. Πέτρου Κυνουρίας), Ναυπακτίας, Μεσολογγίου (Γουδιά), Σιατίστης, Κοζάνης, Καστορίας, Ξάνθης, Χαλκιδικῆς, Πόντου (πρόσφυγες ἐκ Κερασοῦντος), Νάξου, Καλύμνου καὶ Ψερίμου τῆς Δωδεκανήσου.

I.²

♩ ~ 52-54

[1] Tó - pa tà που - - - -
 λιà - - - - τó - pa tà χε - - - - λι - -
 δó - - - - via τó - - - -
 pa, κα λè, τó - - - - pa - - - - oí
 pép - - - - δl - - - - KEG

[2] ἄν τι, τó - pa oí πέp - - - - δl - - - -
 KE - - - - Eç
 τav.

¹ Βλ. Λ.Α., ἀρ. 1684, σ. 249 (συλλ. Ἐμπι. Ἰωαννίδου, Ἀμοργὸς 1858). Φόρμη γεγ., Μουσικὸν παράρτημα, περ. Β', ἔτ. Γ' σ. 53 – 54, ἀρ. 7. Ἀπόλλων δὲ Μουσιγέτης, τεῦχ. Α' (1895) σ. 120 (παραλλ. ἐκ Στεφεᾶς Ἑλλάδος ὑπὸ Γ. Δ. Παχτίκου). Γ. Παχτίκου, 260 δημώδη Ἕλληνικὰ ἔσματα, Ἀθῆναι 1905, σ. 149, ἀρ. 100 (παραλλ. ἐκ Νικομηδείας). Μέλπιας Μερλέ, Τραγούδια τῆς Ρούμελης, Ἀθῆναι 1931, σ. 72.

³ Ε.Μ.Σ.Δ.Α., ἀρ. 3708 (ἀρ. ταν. 239Δ, συλλ. ὑπὸ Στ. Καρακάση ἐκ Κασσάνδρας Χαλκιδίκης, 1959. Μοναχικὴ καταγραφὴ ὑπὸ Στ. Πειοτέστο).

I^{*}, A⁻¹

Musical score for "Táv" (Τάνα) in G major, 4/4 time, tempo m.m. J ~ 66. The score consists of three staves of music with corresponding lyrics in Greek and Latin.

Lyrics:

- Top staff: Τώ - pa τά που - - λιά - - - τώ -
- Middle staff: pa τά χε - - λι - δό - - - νια, τώ - pa - - aoi,
- Bottom staff: πέ - τώ - paoi πέρ - - δι - - - κες

Tuning: Táv. ♭ ♯ ♪ ♫ ♬

$$\Gamma_{\text{eB}_s}^{\prime 2}$$

¹ Ε.Μ.Σ.Δ.Α. ἀρ. 3905 (ἀρ. ταν. 274Α, συλλ. ὑπὸ Σωτ. Τοιάνη ἐκ Χρυσοβιτείου Ἀρκαδίας, 1959. Μουσικὴ καταγραφὴ ὑπὸ Σπ. Περιστέρη).

² Ε.Μ.Σ.Λ.Α. ἀρ. 1680 (ἀρ. ταν. 108A). "Άγιος Πέτρος Κυνουρίας," 956. Συλλ. καὶ μουσικὴ καταγραφὴ ὑπὸ Σπυροῦ. Περιστέροη).

Τον.

II.¹

m.m. 116-120

κό — της κιό - πα - - - τέ - κιό — πα - τέ - - - ρας — μου

Μέ - πα 'μέ - - - μέ - - - πα .

μέ - - - πω - σε — μέ - πα μέ - πω -

σε — τώ - πα ήαυ-γή χα - πά - - - ζει

τώ - - - πα τά — τώ - - - πα

τά — τώ - πα τά που - λιά.

Τον.

Περὶ τῆς μουσικῆς ταύτης τοῦ ἄσματος παρατηρεῖ δὲ Σπυρο. Περιστέρης, μουσικὸς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, διτις κατὰ παράκλησιν μου προέβη εἰς γενικὴν ἔξετασιν αὐτῆς, ὅτι ἡ μουσικὴ παράδοσις τούτου, ὡς εἶναι μέχρι τοῦδε γνωστὴ εἰς ἡμᾶς, διακρίνεται εἰς δύο, ὡς ἄνω, τύπους μουσικῶν παραλ-

¹ Ε.Μ.Σ.Λ.Α., ἀρ. 2207 (ἀρ. ταιν. 156A. Ρόδος (Κάλυμνος), 1958. Συλλογὴ καὶ μουσικὴ καταγραφὴ ὑπὸ Σπ. Περιστέρη).

λαγῶν, τὸν τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ τὸν ἔτερον τῆς νησιωτικῆς (Δωδεκανήσου).

‘Ο πρώτος (ἀνωτέρω Ι’, Ι’Α., Ι’.β.) ἀνήκει εἰς αλίμακα χρωματικὴν ἐπὶ τῆς δόπιας βασίζονται αἱ μελῳδίαι πολλῶν τροπαρίων καὶ ἄλλων μελῶν τῶν ἥχων δευτέρου καὶ πλαγίου δευτέρου τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς πρὸς δὲ καὶ ἡ μελῳδία τοῦ ἄσματος παρουσιάζει διμοιότητας, συγχρινομένη κατὰ τὴν τεχνικήν της πρὸς τὴν τεχνικὴν τῶν μελῳδιῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτων ἥχων καὶ τὸ ὑφος τῆς ἐκτελέσεως.

Αἱ διμοιότητες αὗται εἴς τε τὸ ἄσμα καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν ἔμφαίνουν τὴν ἔξι ἐπιδράσεως ἥ στοιχείων τῆς δευτέρας δημιουργίαν τῆς μελῳδίας τοῦ δημάδους ἄσματος.

‘Η μουσικὴ τοῦ τύπου ΙΙ’ ἐκ Καλύμνου καὶ Ψερίμου τῆς Δωδεκανήσου παρουσιάζει διαφορὰς ἐκ τοῦ πρώτου, τόσον ὡς πρὸς τὴν αλίμακα, ἀνήκουσαν εἰς διατονικήν, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν τεχνικὴν τῆς προσαρμογῆς τοῦ κειμένου πρὸς τὴν μελῳδίαν.

Τοῦ τύπου τούτου τὰ μουσικὰ στοιχεῖα ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰ τοῦ α’ ἥχου τῆς Βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ὅστις ἐπικρατεῖ καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα δημάδη ἄσματα τῆς Δωδεκανήσου, τῶν χρωματικῶν τρόπων χρησιμοποιουμένων δλιγάτερον εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην.

‘Η μουσικὴ αὕτη τοῦ ἄσματος, ἥτις οὔτως ενδίσκεται εἰς συνάφειαν πρὸς τὴν παραδεδομένην ἐκκλησιαστικὴν μουσικήν, ἔχει ὑποστῆ βεβαίως διὰ τοῦ χρόνου καὶ ἐκ τῆς προσαρμογῆς αὐτῆς πρὸς τὰς περιστάσεις τοῦ γάμου καθ’ ἃς τὸ ἄσμα τοῦτο ἔδεται (ἐπιθαλάμιον ἄλλα καὶ κατὰ τὴν ἐκκίνησιν τῶν μελλονύμφων πρὸς στέψιν καὶ τὸν ἀποχαιρετισμὸν ὑπὸ τῆς μελλονύμφου τῶν γονέων τῆς κ.ἄ.), πρὸς δὲ καὶ ἔξι ἐπιδράσεων τῆς κατὰ τόπους μουσικῆς παραδόσεως, διαφόρους ἄλλοιώσεις. Παρὰ ταῦτα διμος διαφαίνεται εἰς τὴν ἀρχαιότερον μουσικήν του ταύτην ἥ ἐκ τῶν βυζαντινῶν χρόνων προέλευσις αὐτοῦ.

* *

Αἱ ἀνωτέρω μουσικολογικαὶ παρατηρήσεις, ἔνισχύουν ἔτι τὴν ἄποψιν περὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ δημάδους ἄσματος τούτου, τὸ ὅποιον, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ὑπὸ τὴν μορφὴν Α’, ἥτις φαίνεται ὡς ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν ἄλλων, προέρχεται ἐκ τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου.

Τὸ ἀρχικὸν ἄσμα μὲ περιεχόμενον οὔτω τὴν ἔξιλόθρευσιν ὑπὸ τοῦ νεογάμου Διγενῆ ἥ ἄλλου ἥρωος τῶν ἐπιτεθέντων κατ’ αὐτοῦ ἀπελατῶν θὰ ἦδετο, ὡς συνεχίσθη μέχρι τῆς σήμερον ἡ παράδοσις, μαζὶ μὲ ἄλλα ἥρωικὰ τραγούδια καὶ παραλογάς κατὰ τὸν γάμον. Τὸ ἄσμα διμος τοῦτο, τὸ βυζαντινόν, λόγῳ τοῦ πε-

φιεχομένου του, δηλαδή τῆς ἀφυπνίσεως τοῦ νεωστὶ νυμφευθέντος ἥρωος ὑπὸ τῆς νεονύμφου πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ κατ' αὐτῆς κινδύνου καὶ ἔπειτα τῆς καταφυγῆς μετὰ τὴν μάχην ὑπὸ δένδρον, ὡς ἀνωτέρῳ, ἵτο εὔκολον, ίδίᾳ μὲ τὸ στοιχεῖον εἰς αὐτὸν τῆς ἀφυπνίσεως τοῦ ἥρωος - νεονύμφου, νὰ ἀποβῇ εἰδικῶς γαμήλιον ἄσμα, τὸ δόποιον ἥδετο κατ' ἀρχὰς μόνον ὡς ἐπιθαλάμιον, εἴτα δὲ διὰ διασκευῆς τῶν εἰσαγωγικῶν στίχων, ὡς ἐλέχθη ἥδη (ἀνωτ., σ. 232 - 233), νὰ προσαρμοσθῇ καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις τοῦ ἕօρτασμοῦ τοῦ γάμου.

RÉSUMÉ

L'auteur étudie une chanson connue dans toute la Grèce. C'est celle d'un jeune guerrier reveillé trop tôt par sa belle épouse. Il la supplie de le laisser dormir, car, lui dit-il, pendant toute la nuit il a monté la garde et a aussi dû affronter l'attaque de nombreux ennemis. Tous les combattants avaient été tués, sauf un blessé, qui s'était échappé. Après le combat, ce jeune guerrier s'était réfugié sous un arbre (cyprès), auquel il avait demandé de lui indiquer un gîte pour la nuit. L'arbre lui avait conseillé de se reposer près de lui, d'accrocher ses armes sur ses branches et d'attacher son cheval à son tronc. Le lendemain le guerrier avait payé l'arbre en lui arrosant les racines comme celui-ci l'avait exigé.

Parmi les 114 versions de cette même chanson, classées dans les Archives Folkloriques, 32 représentent le type A de la chanson comme ci-dessous¹

-
- ¹ En ce moment les oiseaux, en ce moment les hirondelles
en ce moment les perdrix, répètent en gazouillant.
— « Réveille - toi, mon brave, réveille - toi mon doux époux,
réveille - toi pour enlacer un corps mince comme un cyprès,
5 un cou tout blanc, des seins petits comme des citrons,
comme de l'eau fraîche, comme du lait au mois de Mai».«
— « Lygéri, laisse-moi prendre un peu de sommeil,
car mon maître m'avait mis de garde cette nuit
pour devenir esclave ou pour être tué.
10 Mais le Bon Dieu et la Ste Vierge ont permis,
que je me batte contre deux milles, contre trois mille.
J'en ai tué mille, j'en ai pris mille comme esclaves.
Il en est resté un seul et celui - ci blessé.
je suis la route tout du long, je prends le sentier,
15 je trouve là un arbre, haut comme un cyprès.
— « Permets - moi, ô arbre, permets - moi, ô cyprès,
que je m'étende ici, pour me reposer.

(voir encore supra, p. 229-230). Les autres versions se présentent comme des chansons distinctes et sont désignées par B et Γ (voir supra, p. 230 - 231). Le contenu de la version B s'accorde avec la première partie du type A (voir vers 1-13) à savoir le récit de l'époux guerrier à sa jeune femme sur son aventure nocturne et sur l'anéantissement de l'ennemi. Dans le type Γ après l'addition de quelques vers, dans lesquels il est question du départ du jeune époux, ou épouse du foyer paternel, on retrouve le second incident de la chanson du type A (voir vers 14 - 25), c'est à dire le retour du jeune guerrier, auprès de l'arbre après la bataille, pour y passer la nuit.

On se sert de cette chanson, sous ses trois versions différentes, comme chanson nuptiale, surtout comme épithalame, ou prénuptiale.

Les types B et Γ de cette chanson ont été considérés jusqu'ici (voir Νοξ. Πολίτης, Έκλογαι ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐν Ἀθήναις 1914, ἀρ. 147) comme des chansons indépendantes l'une de l'autre. Le peuple grec lui-même en les unissant a créé le type A. La présente étude démontre que contrairement à l'hypothèse déjà émise, le type original de la chanson est le type A, d'où se sont détachés par la suite les types B et Γ. L'auteur fait également remarquer que le contenu de la chanson, tel qu'on la trouve dans le type original A, présente, dans ses éléments principaux, des analogies frappantes avec l'Epopée de Digénis Acritas (versions : Andros - Athènes, v. 2940 - 3034, Grottaferrata VI, v. 112 - 175, Escorial v. 1140 - 1119), comme aussi avec la version en prose d'Andros, (Laographia, vol. 9 pp. 377 - 379) dans le passage où Digénis raconte qu'il a réussi à disperser trois cents Apelates qui l'avaient attaqué à son réveil (version d'Andros), dans le but d'enlever sa jeune épouse, et qu'ensuite après le combat, il avait trouvé refuge sous un arbre.

La comparaison des faits racontés par la chanson populaire (type A) avec ceux du récit épique, ainsi qu'avec les autres éléments communs, sans compter la mélodie de la chanson qui semble être assez ancienne, vu qu'on y découvre

- « Voici mes racines, attache - y ton cheval.
Voici mes branches, accroches - y tes armes.
- 20 Voici mon ombre, étends - toi bien et endors - toi,
et à ton lever, tu me payeras le loyer.
Deux seaux d'eau à mes racines tu devras jeter.
- « O cieux, entendez - vous? Terre, peux - tu l'admettre ?
L'arbre aussi vient de me réclamer un loyer,
25 deux seaux d'eau à ses racines, je dois les lui jeter. »

vre des influences de la musique ecclésiastique byzantine (voir supra, p.p. 244-45), tous ces faits amènent l'auteur à la conclusion, que le type initial de la chanson étudiée est certainement le type A et que cette chanson appartient au cycle acritique, puisqu'on y trouve de grandes analogies avec le récit de la déroute des Apelates.

En raison même de son contenu, on s'est servi de cette chanson comme chanson nuptiale, déjà à une époque assez reculée, après en avoir préalablement adapté le contenu à son nouvel usage.

